

آموزه‌های اعتقادی از زبان امام‌رضا(ع)

دکتر هادی استگار مقدم
پژوهشگر و مدرس

یکی از مسائل علمی و اعتقادی که در عصر امام‌رضا(ع) مطرح بود، بحث‌های کلامی بود که از ناحیه جریانات گوناگون فکری مطرح می‌شد و زمینه اختلاف‌نظر اعتقادی را پدید آورده بود. گروه‌های کلامی مختلف که مهم‌ترین آن‌ها، معتزله و اهل حدیث بودند، سهم بسزایی در برپایی جدال‌ها و کشمکش‌های فکری داشتند. ازسوی دیگر خلفای عباسی نیز هرکدام به نحوی بر آتش این جدال‌های فکری می‌افزودند. در برابر این دو گروه، معتزله، عقل را بر نقل ترجیح می‌داد و اهل حدیث، نقل را بر عقل رجحان می‌داد ولی امام‌رضا(ع) می‌کوشیدند که موضع خود را در قالب و شکل پرسش و پاسخ یا احیاناً مناظره مطرح کنند. در میان این مباحث، آنچه از همه بیشتر مطرح می‌شد، بحث‌های مربوط به امامت بود که یک پایه آن بر عقل و پایه دیگریش بر نقل استوار بود؛ البته مباحث مختلف مربوط به توحید، به‌ویژه میحث صفات خداوند، ازجمله صفت عدل که ارتباط مستقیمی با موضوع جبر و اختیار داشت، از داغ‌ترین بحث‌های کلامی در طول چندین قرن درمیان مسلمانان بود. این بحث‌ها از اواخر قرن اول آغاز شد و در نیمه دوم قرن دوم گسترش یافت.

محدودیت‌هایی که عباسیان برای علویان و شیعیان فراهم کرده بودند، باعث دور نگه داشتن شیعیان از ائمه^(ع) می‌شد و از نظر فراگیری اعتقادات، مشکلاتی برای آن‌ها فراهم می‌کرد، لذا از ابی‌نصر برنظی نقل شده است که گفت خدمت امام^(ع) عرض کردم: «اِنَّ اصحابنا بعضُهم یقولون بالجبر و بعضُهم یقولون بالاسْتِطاعه، از شیعیان، گروهی به جبر اعتقاد پیدا کرده‌اند و گروهی قائل به اختیار هستند». در روایت دیگری آمده است که یکی از شیعیان خطاب به امام^(ع) گفت: «یا بَن رسول...! صِف لَنَّا رَیْک فَلَئِنْ مِنْ قَبْلِنا قَدْ اِخْتَلَفُوا عَلَیْنا، ای فرزند رسول خدا! خدا را برای ما وصف کن؛ زیرا میان اصحاب ما در شناخت خدا، اختلاف زیادی پیدا شده است». در این میان، مشکل مهم‌تر به آن دلیل بود که از ناحیه اهل حدیث به‌وجود می‌آمد. آنان کسانی بودند که خود را فقط متعهد به قبول ظواهر آیات و روایات می‌دانستند و تحت‌تأثیر برخی سوءتفسیرهای مغرضانه‌ای که از ناحیه امویان یا یهودیان سرچشمه می‌گرفت و ترویج شده بود، قرار می‌گرفتند. آنان ظاهر آیات و روایات را که دلالت بر تشبیه خدا بود، می‌پذیرفتند. این افراد هرگز حاضر به جمع‌بندی کلی آیات و تکیه به محکمات -که می‌توانست متشابهات را تفسیر و مشکل تشبیه را حل کند-نبودند. اینان، روایاتی را نقل می‌کردند که خدا و صفات او را به شکل یک انسان تصور می‌کرد و برای او وجود چشم و دست و پا و... را تصور می‌کرد. بدیهی است شیعیان که خود را متعهد به روایات اهل بیت^(ع) می‌دیدند، در برابر این دسته از روایاتی که اهل حدیث نقل می‌کردند، وامی‌ماندند و در نتیجه از امام^(ع) در این باره پرسش می‌کردند، بنابراین روایاتی که از امام‌رضا(ع) درباره خدا و صفات او نقل شده است، ناظر به کج‌روی فکری و اعتقادی اهل حدیث بوده است. در روایت دیگری به‌صراحت درباره این نوع کج‌روی‌ها چنین بیان می‌فرمایند: «ما شهد له الکتاب و السنّه فتحن القائلون به، هرآنچه کتاب و سنت به صحت آن شهادت می‌دهد، سخن ما نیز همان خواهد بود». شیعه با تأسی به فرمایش‌های اهل بیت^(ع) در کنار قرآن کریم، از ابتدا با مسئله تشبیه و جبر مبارزه می‌کرد و با آن مخالفت می‌ورزید. اما همراهی با گروه‌هایی که خود را به شیعیان منتسب کردند و راه غلو را پیش گرفتند و درمیان شیعیان بودند، سبب شد شیعه را به داشتن عقیده تشبیه متهم کنند و لذا ائمه‌معصوم^(ع) به لعن و نفرین این گروه غالی (کسانی که در دین غلو می‌کردند) پرداخته‌اند، به‌طوری‌که در زمان امام‌رضا(ع) پاره‌ای از روایات تشبیه وجود داشت که جریان فکری غالیان، آن‌ها را به‌منظور توجیه عقاید خودشان ازقبیل حلول روح خدا در وجود امام و امثال آن، ساخته بودند.

حسین بن خالد می‌گوید: «به امام^(ع) عرض کردم گروه عامه، ما را معتقد به تشبیه و جبر می‌دانند و این به دلیل روایاتی است که از پدران شما نقل شده است. امام^(ع) پاسخ بسیار جالبی دادند و فرمودند: ای پسر خالد! روایاتی که می‌گویی از پدران من درباره تشبیه و جبر آمده زیادت‌ر است یا آنچه در این زمینه از خود پیامبر^(ص) نقل شده است؟ گفتم: آنچه از رسول خدا^(ص) نقل شده، بیشتر است. امام^(ع) فرمودند: پس باید بگویند رسول خدا^(ص) قائل به تشبیه و جبر بوده است. گفتم: آن‌ها می‌گویند رسول خدا^(ص) این کلمات را نفرموده است، بلکه به‌دروغ به او بسته‌اند. امام^(ع) فرمودند: به مردم بگویید پدران من نیز چنین چیزی نفرموده‌اند، بلکه این روایات را به نام آن‌ها جعل کرده‌اند. بعد امام^(ع) فرمودند: هر که قائل به تشبیه و جبر باشد، کافر و مشرک می‌شود و ما در دنیا و آخرت از او بیزاریم. امام^(ع) پس از بیان این مطالب، آن روایات را ساخته دست گروه غالیان دانستند و از شیعیان خواستند آن‌ها را از خود طرد کنند، بنابراین با مطالعه عصر امام‌رضا(ع) می‌توان جریان‌شناسی علمی و اعتقادی را در هر عصری تحلیل کرد، زیرا این جریانات در هر عصری به شکل خاص خود همان عصر و مطابق با پیشرفت‌های فکری و علمی همان عصر نمود پیدا می‌کند؛ به همین دلیل گفته شده است کسی که به وجود امام‌رضا(ع) به‌عنوان امام و جانشین پیامبر خدا^(ص) و ولی خدا معتقد باشد، شیعیه دوازده‌امامی خواهد بود، زیرا تا ظهور امام‌رضا(ع)، فرقه‌گرایی و جانشین‌سازی برای پیامبر^(ص) فراوان به چشم می‌خورد.

ببرس و بدان

حکم سود دیرکرد

در این ستون به پرسش‌های شما درباره حکم مسائل مختلف از نظر شرعی پاسخ خواهیم داد. شما مخاطبان گرامی می‌توانید پرسش‌های خود را به‌شماره پیامک ۰۷۲۸۹-۳۰۰۰ یا ما در میان بگذارید.

- عضو یک شرکت تعاونی هستم. در جلسه مجمع عمومی این شرکت، مبلغی به‌عنوان شارژ سالیانه تصویب و قرار شد اگر این مبلغ تا مهلت مقرر پرداخت نشود، مشمول جریمه ماهیانه ۲درصدی شود. آیا پرداخت این جریمه از لحاظ شرعی جایز است؟
- پاسخ اجمالی

در فرض سؤال، براساس نظر بیشتر مراجع، دریافت دیرکرد و جریمه، وجه شرعی ندارد و جایز نیست. ولی هیئت‌مدیره می‌توانند چند نوع شارژ تعیین کنند و افرادی که زودتر مبلغ شارژ را پرداخت می‌کنند، به‌عنوان جایزه مشمول مبلغ کمتر شوند، با این حال برخی فقها با فرض توافق و تنظیم قرارداد، دریافت مبلغ دیرکرد در این‌گونه مواقع را جایز شمرده‌اند.

● آیت...!العظمی خامنه‌ای

دریافت جریمه وجه شرعی ندارد. اما هیئت‌مدیره می‌توانند براساس مقررات، به کسانی که به‌موقع شارژ را پرداخت می‌کنند، تخفیف بدهند یا شارژ پرداختی در تاریخ‌های مختلف را متفاوت، تعیین کنند.

● آیت...!العظمی سیستانی

جریمه تأخیر پرداخت به هر عنوان که باشد، حرام است.

● آیت...!العظمی شیرازی

اگر مبلغ مذکور بابت هزینه‌هایی که برعهده مالکان است پرداخت می‌شود، شرط مبلغ اضافه یا دریافت جریمه دیرکرد، جایز نیست.

● آیت...!العظمی صافی گلپایگانی

به‌طور کلی گرفتن دیرکرد و جریمه به‌صورت مذکور در سؤال، وجهات شرعی ندارد.

● آیت...!العظمی مکارم شیرازی

این‌گونه جریمه‌های تأخیر، مشروعیت ندارد.

● آیت...!هادوی تهرانی

مقرر کردن جریمه مزبور، شرعا جایز است و پرداخت آن بر کسانی که مشمول آن می‌شوند، واجب است.

شماره ۱۴

شماره ۱۴
۹ خرداد ۱۳۹۲
پایه هفتم ۱۳۹۲
شماره ۱۴

۱۴

مهرگان

چند پیشنهاد برای مشارکت در جشن‌های دهه کرامت

دل‌هایتان را چراغانی کنید

حمیده ذاکری | در مشهد، دهه کرامت را می‌توان از چراغانی خیابان‌ها و شب‌های روشن اطراف حرم مطهر امام‌رضا^(ع) تشخیص داد؛ ایامی که مشهد و مشهدی‌ها هرچه در چننه دارند، برای برگزاری میلاد امام مهربانی‌ها خرج می‌کنند. در این روزها، تنها حرم مطهر امام‌هشتم^(ع) غرق در نور و سرور نیست که خیابان‌ها و کوچه‌ها هم در شادی و شیرینی غرق هستند. جشن‌ها و مولودی‌خوانی‌ها هم پای ثابت جشن میلاد باشکوه امام‌هشتم^(ع) است؛ مولودی‌هایی که تنها در مساجد و تکایا برگزار نمی‌شود و در خانه‌های بزرگ و کوچک هم برقرار است. اگر شما هم می‌خواهید سهمی در برگزاری این برنامه‌ها داشته باشید و با شادی سایر مردم هم‌نوا شوید، می‌توانید در ادامه پیشنهادهای ما که براساس آیات و روایات و همچنین نظر جمیع علما و مراجع تقلید عظام است را مرور کنید.

نور زیارت گروهی برگزار کنید

از امام‌هادی^(ع) روایت شده است که مرقد امام‌رضا^(ع) بقعه‌ای از بهشت است. یکی از کارهایی که در این ایام می‌توانید انجام دهید، برپایی یک تور شاد زیارتی است. علامه‌مجلسی در بحارالانوار بر مستحب بودن زیارت امام‌رضا^(ع) در روزهای خاص تأکید بیشتری کرده است. یکی از این روزها، روز تولد آن حضرت، یازدهم ذی‌القعدة، است. این برنامه را می‌توانید در کنار برگزاری یک مولودی ساده اجرا کنید یا اینکه یک روز، سالمندان فامیل و محله را جمع کنید و با سلام و صلوات و شیرینی به یک زیارت گروهی بروید.

آذین ببندید

برای برگزار کردن جشن میلاد امام‌رضا^(ع) می‌توانید از خادمان حرم مطهر و آداب و رسوم بارگاه امام‌هشتم^(ع) الگو بگیرید. یکی از رسم‌هایی که در ایام عید در این آستان مرسوم است، چراغانی صحن وسراها و خیابان‌های اطراف حرم مطهر است. شما هم می‌توانید این رسم زیبا را تکرار و مقابل خانه‌تان را در دهه کرامت چراغانی کنید. اگر هم در آپارتمان زندگی می‌کنید، می‌توانید در بالکن یا روی پنجره خانه، ریشه‌های چراغ را نصب کنید و درکنارش با پرچمی مزین به نام امام‌هشتم^(ع)، نشان دهید که دل اهل خانه به‌خاطر این تولد، چراغانی است.

با گل و گلدان، شادی‌تان را نشان دهید

حتما می‌دانید که در دهه کرامت، حرم مطهر رضوی گل‌آرایی می‌شود. در این ایام صحن‌ها، رواق‌ها و بست‌ها با گل‌های تازه، خوش‌بو و عطراگین می‌شود. شما نیز می‌توانید به‌طور مثال در این ایام یا روز ولادت امام مهربانی‌ها، گل و گلدان را در ورودی خانه بگذارید و شادی را بین اهالی محل تقسیم کنید. اگر قصد دارید میهمانی‌ای در این روز برگزار کنید، نیز می‌توانید با استفاده از گل و گذاشتن گلدان، جلوه جشنتان را چندبرابر کنید. حواستان باشد جایی که گل یا گلدان را می‌گذارید، نباید مزاحم رفت‌وآمد اهالی ساختمان باشد.

در خانه، مولودی بگیرید

برای برگزاری یک جشن شاد، معطل جمعیت نمانید. اگر توان برگزاری یک میهمانی بزرگ را ندارید، می‌توانید با اعضای خانواده‌تان یک جشن تولد خودمانی در شب میلاد امام‌رضا^(ع) در خانه، برگزار و با شیرینی و نقل و نبات، کام‌پچه‌ها را شیرین کنید و از این شب، خاطره‌ای ماندنی برای فرزندان‌تان بسازید. از امام‌علی^(ع) روایت شده است که هر مؤمنی باید میهمان خود را گرامی بدارد.

ذکر ائمه را فراموش نکنید

یک مولودی کوچک خانگی هم به‌سخنران و مداح احتیاج دارد. خوب است قبل از برگزاری مراسم، درباره سخنران و موضوع صحبت کنید و مشورت بگیرید. از امام‌صادق^(ع) نقل شده است در هنگام دوره‌می و جمع شدن کنار هم، احادیث ائمه^(ع) را بازگو کنید. همچنین مولودی‌هایی را که دوست دارید، پیدا و آماده کنید. در این قسمت هم می‌توانید از نوجوان‌های خانه و فامیل کمک بگیرید و قسمتی از اجرای برنامه را به آن‌ها بسپارید تا با خواندن سرود، فضا را گرم کنند.

جشن خیابانی برگزار کنید

پارکینگ، حیاط مجتمع یا پارک محله، می‌تواند برای شما که خانه کوچکی دارید، مکان مناسبی ویژه برگزاری یک جشن بزرگ باشد. حواستان باشد که قبل از هرچیز موافقت همسایه‌ها را بگیرید. خدا را چه دیده‌اید، شاید توانستید در کوچه‌تان، یک جشن مفصل با همراهی اهالی برگزار کنید.

خانه را تزئین کنید

جشن بدون تزئینات که نمی‌شود. در این زمینه هم می‌توانید از فرزندان خودتان و فامیل کمک بگیرید. این روزها هر کودکی، هنری در چننه دارد و می‌تواند با مهارتی که آموخته است، یک گوشه از زیباسازی مجلس را به‌عهده بگیرد. یادتان باشد مشارکت کودکان می‌تواند در انس و الفت آن‌ها با صاحب مجلس کمک کند.

کارها را به صاحب اصلی مجلس بسپارید

هرقدر دلتان می‌خواهد، برنامه ریزی کنید، کمک بگیرید و حساب‌وکتاب کنید اما یادتان باشد که صاحب اصلی مجلس، شما نیستید و کافی است ابتدا به خدا توکل کنید و بعد دل به عنایت آقا بسپارید و آستین‌ها را با خیال راحت برای برگزاری یک جشن کوچک و صمیمی بالا بزنید.